

**JUHENDMATERJAL
KOOEELSETELE LASTEASUTUSTELE
SISEHINDAMISE LÄBIVIIMISEKS TERVISE
VALDKONNAS**

Koostaja: Liana Varava

Tervise Arengu Instituut
2005

1. Sissejuhatus.

Koolieelne iga on otsustav periood lapse arengus, kus luuakse vundament heale tervisele. Nii lasteaiaaegne ise, kui tema vanemad on sellel eluetapil oluliselt enam mõjutatavad kui hilisemas eas. Seetõttu on koolieelikute tegelejate ees suur vastus – toetada lapse arengut ja tervist kogu selle paljutahulisuses. See aga nõuab pidevaid otsinguid, muutumist ja õppimist. Koolieelsed lasteasutused saavad oma tegevusega oluliselt mõjutada laste arengut ja tervist läbi terve ning turvalise füüsilise, vaimse, sotsiaalse keskkonna loomise. Vähetähtis pole ka väärtushinnangute ja sotsiaalsete oskuste kujundamine, mis annab kõige muu arendava kõrval positiivse tervisekäitumise suuna edaspidiseks eluks.

Käesolev juhendmaterjal on koostatud eesmärgiga, aidata koolieelsete lasteasutuste personalil/tervise meeskonnal läbi viia tervisealast sisehindamist, mis moodustab ühe osa koolieelse lasteasutuse arendustegevusest ja strateegilise juhtimise protsessist.

2. Mõisted.*

Hindamine – protsess, mille käigus antakse hinnang tegevusele ja/või tulemusele. Hindamise käigus toimub hinnatava väärtuse määratlemine. Hindamise eesmärk on saada tagasisidet protsesside toimimise kohta ja hinnata väärtust nii, et see oleks abiks otsuste langetamisel. Hindamise alusena kasutatakse kriteeriume, mille põhjal langetatakse hinnangulisi otsuseid. Hindamine on seotud informatsiooni kogumise ja analüüsiga ning peaks tuginema võimalikult palju tõendusmaterjalil. Hindamine võib olla sise- ja välis hindamine.

Sisehindamine – hindamine, mida teostab õppeasutuse sees paiknev hindaja või hindajate rühm. Sisehindamine on järjepidev ja süstemaatiline õppe- ja kasvatustegevuse ning juhtimise analüüs ja tulemuslikkuse hindamine õppeasutuse arenguks vajalike juhtimisotsuste vastuvõtmiseks. Sisehindamise kaudu tagatakse lasteaia järjepidev areng, selgitades välja lasteaia tugevused ja parendusvaldkonnad, hindamistulemustest lähtudes koostatakse arengukava ja tegevuskava. Sisehindamine hõlmab sisekontrolli ja enesehindamist.

Enesehindamine – protsess, milles lasteaia personal jälgib süstemaatiliselt ja regulaarselt tegevusi ja tulemusi. Hindamisobjektiks võib olla kogu õppeasutus. Enesehindamine võimaldab anda süstemaatilise ülevaate lasteaia hetkeolukorrast, selgelt välja tuua tugevad küljed ja parendusvaldkonnad, individualiseerida asutuse arenguvajadused, anda infot tegevuse tulemuslikkuse kohta, luua soodsa keskkonna arendusdiskussiooniks. Tulemuste põhjal planeeritakse parendustegevusi ja jälgitakse nende elluviimist.

* Mõistete defineerimisel on kasutatud materjali „Õppeasutuse sisehindamine. Soovitusi sisehindamise läbiviimiseks õppeasutuses. HTM

3. Soovitusi sisehindamise läbiviimiseks tervise valdkonnas.

Tegevuse tulemuslikkuse hindamiseks on esitatud võtmealad ja nendega seotud (tegevus)valdkonnad:

1. Eestvedamine ja juhtimine (strateegiline– ja personalijuhtimine sh tervisemeeskonna loomine, arendamine, motiveerimine, sisehindamine tervise valdkonnas, koostöö erinevatel tasanditel laste tervise huvides , personali teadmised tervisest ja tervisedendusest, personali sh tervishoiutöötaja ülesanded ja vastutus tervise valdkonnas)
2. Õpi- ja kasvukeskkond (tervisliku ja turvalise psühhosotsiaalse – ja füüsilise keskkonna loomine (toit ja toitlustamine, võimalused kehalise aktiivsuse edendamiseks, vigastuste ennetamine, riskianalüüs, vaimse tervise edendamine)
3. Õppe- ja kasvatusprotsess (õppekava, -korralduse ja meetodite rakendamine, mis soodustab ning toetab lapse tervislikku arengut, tervisliku eluviisi kujundamine läbi terviseõpetuse-ja kasvatus erinevates valdkondades, sotsiaalsete oskuste kujundamine, personali isiklik eeskuju ja väärtushinnangud, erivajadustega lapsed ja nendega arvestamine, lapse areng ja selle hindamine, kooliküpsus)

Võtmealad ja tegevusvaldkonnad sisaldavad soovituslikke kriteeriume (Tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid, 2004)- ja hindamisvõimalusi/meetodeid analüüsimiseks.

Kriteeriumid annavad sisuliselt meeskonnale suuna või eesmärgi antud valdkonnas, et saavutada asutuse tervisealaseid eesmärke. Kahtlemata võib asutus ise oma sisehindamise süsteemi loomisel ja teostamisel antud materjali täiendada.

Asutuse tervisealane sisehindamine on üks osa arendusprotsessist ja võimaldab (tervise)meeskonnal :

- jälgida ja analüüsida lasteasutuse tervisealaste eesmärkide täitmist
- hinnata asutuse tegevuse tulemuslikkust erinevates võtmealades-ja valdkondades
- teadvustada personalile, lastevanematele, erinevatele koostööpartneritele tervist väärtustava keskkonna ja eluviisi tähtsust

Kogu personali tihedam kaasamine väljendub parandamisprotsessi kasutegurina. Personali motiveerimine, tegevuse ümberkorraldamine ja kogu arendustegevus on tulemuslikum, kui kogu meeskond osaleb probleemide kindlakstegemisel ja hiljem lahenduste väljatöötamises.

Analüüsi läbiviimiseks võib kasutada väga erinevat metoodikat – statistika, aruandluse, dokumentatsiooni analüüs; intervjuud erinevate huvigruppidega, küsitluste korraldamine, tutvumine õpi- ja kasvukeskkonnaga, laste vaatlus, õppe- ja kasvatusgevuste vaatlus, meeskonna poolt kasutatav ajurünnak vm meetod valdkonnaga seotud probleemide või arenguvajaduste selgitamiseks.

Analüüsi tulemusi kasutatakse arendustegevuse planeerimise lähtealusena, et:

- tagada laste arengule ja tervisele soodsate tingimuste ja eelduste loomine
- aidata kaasa laste tervise edendamisele ja haiguste ennetamisele
- soodustada tervisliku eluviisi kujunemist
- vähendada terviseriske, mis on tingitud ebatervislikust keskkonnast.

4. Võtmealad, valdkonnad, tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid* ning hindamisvõimalused/meetodid.

1. EESTVEDAMINE JA JUHTIMINE

Valdkonnad:

- Eestvedamine
- Strateegiline juhtimine
- Personali-juhtimine sh tervisemeeskonna loomine, arendamine, motiveerimine
- Koostöö erinevatel tasanditel (kodu, paikkond, kool) laste ja personali tervise huvides
- Personali teadmised, ülesanded ja vastutus tervise valdkonnas
- Sisehindamine tervise valdkonnas

<i>Tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid</i>	<i>Hindamisvõimalused/ meetodid</i>
<p>1. Laste tervislikule arengule suunatud <u>eesmärgistatud tervisedenduslikud tegevused</u> on integreeritud asutuse arengukavasse</p> <p>2. Arengukavas püstitatud tervisealaste eesmärkide püstitamiseks ja tegevuskava väljatöötamiseks on moodustatud <u>tervisemeeskond</u></p> <p>3. Tervisemeeskonna poolt on koostatud laste tervise igakülgeks edendamiseks <u>tegevuskava 3 aastaks lähtudes tervist edendava lasteaia põhimõtetest ning sisehindamise tulemustest</u></p> <p>4. Lasteaed järgib tervist edendava lasteaia <u>põhimõtteid</u>:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ koostöö arendamine ja tugevdamine erinevatel tasanditel; ▪ lapse arengule ja tervisele soodsate tingimuste loomine; ▪ lapse arendamine ja tervisliku eluviisi kujundamine 	<p>1. Dokumentatsiooni analüüs; vestlused; küsitlused erinevatele huvigruppidele</p> <p>2. Dokumentatsiooni analüüs; töötajate arenguvestlused, enesehinnangulehed</p> <p>3. Arengukava/ tervisestrategia olemasolu, selle analüüs; töötajate ja lastevanemate hinnangud juhtimise ja tegevuse tulemuslikkusele</p> <p>4. Arengukava/ tervisestrategia olemasolu, selle analüüs; töötajate ja lastevanemate hinnangud juhtimise ja tegevuse tulemuslikkusele</p>

* (koostatud töögrupi poolt: L. Varava, M. Maser – TAI, T. Peterson – HTM, 2004)

5. Tervisemeeskond juhib lasteasutuses tervisega seotud küsimuste lahendamist	5. Dokumentatsiooni analüüs
6. Lasteaed kuulub Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustikku	6. Sertifikaadi olemasolu
7. Personali sh tervishoiutöötaja ülesanded, õigused ja vastutus laste tervise tagamisel on määratletud	7. Dokumentatsiooni analüüs; ametijuhendid, lapse tervise kaart
8. Personal on pädev analüüsima ja looma tingimusi laste tervislikuks arenguks	8. Personali arenguestlused; kvalifikatsiooni tõestavad dokumendid
9. Tervisedenduse alane koostöö (paikkond sh KOV, MV, kodu, kool jne) sidusgruppide vahel on süsteemne ja tulemuslik	9. Hoolekogu suulised ja kirjalikud hinnangud lasteaia tegevusele; vestlused vanematega; arengukava analüüs; lasteaia kohta avaliku arvamuse küsitlus piirkonnas, teiste organisatsioonide hinnangud
10. Laste tervise ja tervisedenduse alased täienduskoolitused toimuvad lasteasutuse eesmärkidest lähtuvalt	10. Asutuse arendamis- koolitamisstrateegia olemasolu; dokumentatsiooni analüüs; koolituse läbimist tõendavad dokumendid
11. Meeskond analüüsib arengukava/strateegia elluviimist lähtuvalt sisehindamise kriteeriumitest	11. Arengukoosolekute toimumine; tervisealaste tegevuse ja tulemuste igaaastane analüüs
12. Analüüsi tulemustest lähtuvalt rakendatakse meetmeid õppe-kasvatustöö, juhtimise ja keskkonna parandamiseks	12. Dokumentatsiooni analüüs, rahulolu küsitlused
13. Asutuses on välja töötatud süsteem personali tervisedendustöö tunnustamiseks	13. Dokumentatsiooni analüüs, rahulolu küsitlused

2. ÕPI- JA KASVUKESKKOND

Valdkonnad:

- Psühhosotsiaalne keskkond
- Füüsiline keskkond

<i>Tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid</i>	<i>Hindamisvõimalused/ meetodid</i>
1. Personali ja lastevanemate poolt loodud vaimne keskkond toetab kõigi osapoolte koostööd ja laste arengut ning tervist	1.- 3. Vaatlused; intervjuud; küsitlused töötajatele, lastevanematele, lastele; rahulolu uuringud erinevatele sihtgruppidele
2. Laste, personali ja lastevanemate vahelised suhted on meeldivad ja sõbralikud	
3. Lapsed, personal ja lastevanemad on tolerantsed erinevuste suhtes	
4. Laste eripära ja erivajadusi arvestatakse sobiva kasvukeskkonna loomisel	4. Arengukava analüüs; lapse arenguanalüüs ja individuaalne arengukava, tugisüsteemide analüüs
5. Lasteaia sise- ja väliskeskkond on tervislik ja turvaline ning vastab tervisekaitse nõuetele	5. -6. Tervisemeeskonna analüüs ja hinnangud *, välishindajate hinnangud ja aktid (HTM, MV, Tervisekaitsetalitus, Päästeteenistus); olemasoleva võrdlemine kehtestatud nõuetega ja standarditega; dokumentatsiooni analüüs
6. Toimub regulaarne traumaohhtlikkuse hindamine ja riskianalüüs ning tegevuskavas on planeeritud meetmed puuduste likvideerimiseks	
7. Füüsiline keskkond pakub võimalusi iseseisvaks loovaks tegevuseks, mänguks ja on laste arengut soodustav	7. Lapse tegevuse vaatlus ja analüüs; vestlus lapsega ja vanemaga; lapse ja vanema rahulolu uuring
8. Lastele on tagatud tervislik ja eakohane toit	8. Menüüde analüüs
9. On loodud eeldused ja tingimused igakülgselt kehaliseks tegevuseks nii sise- kui väliskeskkonnas (õuealal)	9. Liikumistegevuse ja keskkonna analüüs; küsitlused ja hinnangud, uuringud

**Füüsilise keskkonna hindamiseks soovitav kasutada juhendmaterjali „Vigastuste ennetamine läbi riskianalüüsi läbiviimise ja turvalise keskkonna edendamise“ (TAI, 2005)*

3. ÕPPE- JA KASVATUSPROTSESS

Valdkonnad:

- Lasteasutuse õppekava
- Lapse arengut ja tervist toetav õppe- ja kasvatustegevuse korraldus ning meetodid
- Terviseõpetus- ja kasvatus
- Sotsiaalsed oskused ja nende kujundamine
- Erivajadusega lapsed
- Lapse areng ja selle hindamine
- Koolivalmidus ja stressivaba koolimine
- Personali isiklik eeskuju
- Personali tegevus, ülesanded ja vastutus tervise valdkonnas

<i>Tulemuslikkuse hindamise kriteeriumid</i>	<i>Hindamisvõimalused /meetodid</i>
1. Õppekavas kajastuvad terviseõpetuse- ja kasvatus eesmärgid ja tegevused, mille rakendamisel osaleb kogu personal	1. Õppekava ja rühmade tööplaanide analüüs
2. Aasta tegevuskavas on planeeritud rahvusvahelised ja vabariiklikud tervisepäevad ja –nädalad	2. Rühmapäevikute analüüs, tegeluste külastused; arengu- ja õppekava analüüs
3. Rühmade tegevuskavad lähtuvad laste eripärast ja individuaalsusest	3. Tegevuskavade analüüs
4. Laste tervise hoidmisele ja edendamisele suunatud projektide algatamine, läbiviimine või neis tulemuslikult osalemine	4. Erinevate koostööprojektide arv ja mõju, tulemuste analüüs
5. Pakutakse vahendeid, aega ja ruumi õppimiseks mängu kaudu	5. – 7. Vaatlus; vestlus; tegevuse ja keskkonna analüüs; lapse individuaalne arengukava
6. Luuakse võimalused õppima õppimiseks	
7. Personal soodustab laste sotsiaalsete oskuste kujunemist	
8. Pedagoogid analüüsivad laste arengut ja annavad regulaarselt tagasisidet vanematele	8. Lapse vaatlus; vestlus lapse ja vanemaga; lapse individuaalne arenguanalüüs; arengu hindamise tabelid

9. Tervishoiutöötaja analüüsib ja hindab lapse tervislikku seisundit ning annab regulaarselt tagasisidet vanematele	9.-11. Vaatlus; vestlus; analüüs; hinnang; dokumentatsiooni analüüs (lapse tervisekaart)
10. Toetatakse erivajadustega laste arengut koostöös lastevanemate ja kohaliku omavalitsusega	
11. Toetatakse erivajadustega laste integreerumist tavarühma tegevustesse	
12. Laste koolivalmidus on personali sh tervishoiutöötaja poolt hinnatud	12. Dokumentatsiooni analüüs; lapse individuaalne arenguanalüüs; suuline ja kirjalik tagasiside koolilt
13. Koostöös lastevanemate ja kooliga tagatakse laste sujuv üleminek kooli	13. Vanemate ja koolipersonali küsitlus

5. Hindamisjuhend tervisemeeskonnale.

Igale hindamiskriteeriumile vastavad skaala tasemed 1 kuni 5.

Esitatud skaala tasemed väljendavad järgmisi hinnanguid:

- Tase 1** – Aasta jooksul antud valdkonnas tulemusnäitaja või tegevus puudub. Võrreldes eelmise aasta tulemustega on sel aastal toimunud langus.
- Tase 2** – Jooksva aasta tegevused/tulemused antud valdkonnas on nõrgad. Edasiminekut võrreldes eelmise aasta tulemustega pole olnud.
- Tase 3** – Antud valdkonnas on tegevused/tulemused rahuldavad. Aastaga on toimunud positiivsed nihked, kuid mitte piisavad, et tulemusi ja seisundit lugeda heaks.
- Tase 4** – Tegevusi ja tulemusi võib hinnata heaks. Aastaga on antud valdkonnas toimunud areng või on säilitatud varasem hea tase.
- Tase 5** – Jooksva aasta tegevused või tulemused on suurepärased. Valdkonnaga töötatakse põhjalikult ja on toimunud oluline areng.

Palun analüüsige ja hinnake oma tegevust vastavalt esitatud hindamiskriteeriumitele. Tõmmake ring ümber sellele tasemele, mis iseloomustab kõige paremini teie tegevust või tulemust.

Hinnangu analüüs tervisemeeskonna poolt võimaldab välja selgitada Teie asutuse tugevused ja nõrkused/vajakajäämised erinevates võtmealades ja valdkondades. Analüüsi tulemusi soovitame kasutada asutuse tervisealaste prioriteetide määratlemisel ja eesmärkide püstitamisel asutuse tegevuskava koostamise või täiendamise protsessis.

	Valdkonnad	Kriteeriumid	Hinnang				
			1	2	3	4	5
1. EEST- VEDAMINE JA JUHTIMINE	Eestvedamine Strateegiline juhtimine Personali- juhtimine Meeskonnatöö Koostöö Tervisealane sisehindamine Tervisealane pädevus	1. Õppeasutuse arengukavas on püstitatud tervisealased eesmärgid	1	2	3	4	5
		2. Laste tervise igakülgeks edendamiseks on koostatud tegevuskava 3 aastaks lähtudes tervist edendava lasteaia põhimõtetest (osa õppeasutuse arengukavast)	1	2	3	4	5
		3. Tegevuskavas on planeeritud eesmärgistatud tervisedenduslikud tegevused	1	2	3	4	5
		4. Tegevuskava väljatöötamiseks on moodustatud tervisemeeskond					
		5. Tervisemeeskond juhib lasteasutuses terviseiga seotud küsimuste lahendamist	1	2	3	4	5
		6. Kuulumine (tunnistuse olemasolu) Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustikku	1	2	3	4	5
		7. Personali sh tervishoiutöötaja ülesanded, õigused ja vastutus laste tervise tagamisel on määratletud	1	2	3	4	5
		8. Personal on pädev analüüsima laste tervislikuks arenguks vajalikke eeldusi ja tingimusi	1	2	3	4	5
		9. Personal on pädev looma tingimusi laste tervislikuks arenguks	1	2	3	4	5
		10. Tervisedenduse alane koostöö sidusgruppide vahel on süsteemne	1	2	3	4	5
		11. Lasteaed arendab ja tugevdab koostööd erinevatel tasanditel	1	2	3	4	5
		12. Laste tervise ja tervisedenduse täienduskoolitused toimuvad lasteasutuse eesmärkidest lähtuvalt	1	2	3	4	5
		13. Meeskond analüüsib arengukava elluviimist lähtuvalt sisehindamise kriteeriumitest	1	2	3	4	5
		14. Analüüsi tulemustest lähtuvalt rakendatakse meetmeid õppe-kasvatustöö parandamiseks	1	2	3	4	5
		15. Analüüsi tulemustest lähtuvalt rakendatakse meetmeid juhtimise parandamiseks	1	2	3	4	5
		16. Asutuses on välja töötatud süsteem personali tervisedendustöö tunnustamiseks	1	2	3	4	5
2. ÕPI- JA KASVU- KESKKOND	Psühhosotsiaalne keskkond Füüsiline keskkond	1. Personali ja lastevanemate poolt loodud vaimne keskkond toetab kõigi osapoolte koostööd	1	2	3	4	5
		2. Personali omavahelised suhted on sõbralikud ja lugupidavad	1	2	3	4	5
		3. Laste ja personali vahelised suhted on meeldivad ja sõbralikud	1	2	3	4	5
		4. Personali ja lastevanemate vahelised suhted on meeldivad ja sõbralikud	1	2	3	4	5
		5. Lapsed on tolerantsed erinevuste suhtes	1	2	3	4	5
		6. Personal ja lapsevanemad on tolerantsed erinevuste suhtes	1	2	3	4	5
		7. Personal arvestab laste eripära ja erivajadusi sobiva kasvukeskkonna loomisel	1	2	3	4	5
		8. Lasteaia sisekeskkond on tervislik ja turvaline ning vastab tervisekaitse nõuetele	1	2	3	4	5
		9. Lasteaia väliskeskkond on tervislik ja turvaline	1	2	3	4	5
		10. Toimub regulaarne traumahtlikkuse hindamine ja riskianalüüs	1	2	3	4	5

		11. Aasta tegevuskavas on planeeritud meetmed ohutu keskkonna tagamiseks	1	2	3	4	5
		12. Lastele on tagatud tervislik ja eakohane toit	1	2	3	4	5
		1. On loodud eeldused ja tingimused (saal, võimla, vahendid jne) igakülgselt kehaliseks tegevuseks sisekeskkonnas	1	2	3	4	5
		2. On loodud tingimused igakülgselt kehaliseks tegevuseks väliskeskkonnas (õueala)	1	2	3	4	5
3. ÕPPE- JA KASVATUS-PROTSESS	Õppekava Õppe-ja kasvatustegevus Terviseõpetus- ja kasvatuse sotsiaalsete oskuste kujundamine Lapse areng Sotsiaalsete oskuste kujundamine	1. Õppekavas kajastuvad tervisekasvatuse eesmärgid ja tegevused	1	2	3	4	5
		2. Tervisekasvatuse eesmärkide ja tegevuste rakendamisel osaleb kogu personal	1	2	3	4	5
		3. Aasta tegevuskavas on kavandatud rahvusvahelised ja vabariiklikud tervisepäevad ning -nädalad	1	2	3	4	5
		4. Rühmade tegevuskavad lähtuvad laste eripäradest ja individuaalsusest	1	2	3	4	5
		5. Laste tervise hoidmisele ja edendamisele suunatud projektide algatamine, läbiviimine või neis tulemuslikult osalemine	1	2	3	4	5
		6. Pakutakse vahendeid, aega ja ruumi õppimiseks mängu kaudu	1	2	3	4	5
		7. On loodud võimalused õppima õppimiseks	1	2	3	4	5
		8. Pedagoogid soodustavad laste sotsiaalsete oskuste kujunemist	1	2	3	4	5
		9. Pedagoogid analüüsivad laste arengut	1	2	3	4	5
		10. Pedagoogid annavad laste arengu analüüsi tulemustest tagasisidet vanematele	1	2	3	4	5
		11. Tervishoiutöötaja analüüsib lapse tervislikku seisundit	1	2	3	4	5
		12. Tervishoiutöötaja annab hinnangu lapse tervisliku seisundi ja arengu kohta	1	2	3	4	5
		13. Tervishoiutöötaja annab regulaarselt tagasisidet vanematele	1	2	3	4	5
		14. Toetatakse erivajadustega laste arengut koostöös lastevanematega	1	2	3	4	5
		15. Toetatakse erivajadustega laste arengut koostöös kohaliku omavalitsusega	1	2	3	4	5
		16. Toetatakse erivajadustega laste integreerumist tavarühma tegevustesse	1	2	3	4	5
		17. Laste koolivalmidus on personali sh tervishoiutöötaja poolt hinnatud	1	2	3	4	5
		18. Koostöös lastevanematega tagatakse laste sujuv üleminek kooli	1	2	3	4	5
		19. Koostöös kooliga tagatakse laste sujuv üleminek kooli	1	2	3	4	5